

นวัตกรรมความปลอดภัยในสถานศึกษาภายใต้หลักไตรสิกขา SAFETY INNOVATION IN EDUCATIONAL INSTITUTIONS UNDER THE THREEFOLD TRAINING PRINCIPLES

พิมพ์ชนก เกตุหอม Pimchanog Gatehorm
โรงเรียนปัญญาวรคุณ Panyaworrakhun School, Thailand
Corresponding Author E-mail: t610@pws.ac.th

Article Received: June 15, 2025. Revised: September 19, 2025. Accepted: September 21, 2025.

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้นำเสนอแนวคิดการบูรณาการหลักไตรสิกขากับการพัฒนานวัตกรรมความปลอดภัยในสถานศึกษา สอดคล้องกับนโยบายความเร่งด่วน (Quick Win) ของกระทรวงศึกษาธิการที่กำหนดให้ "ความปลอดภัยของผู้เรียน" เป็นนโยบายสำคัญลำดับแรก ในสถานการณ์ปัจจุบันที่พบว่าความเสี่ยงและภัยคุกคามในสถานศึกษามีหลากหลายมิติมากขึ้น ทั้งด้านกายภาพ จิตใจ สังคม การนำหลักไตรสิกขา อันประกอบด้วย ศีล สมาธิ และปัญญา มาประยุกต์ใช้กับการสร้างความปลอดภัยในสถานศึกษา เกิดการพัฒนาใน 3 มิติสำคัญ ได้แก่ 1) มิติศีล (ศีลสิกขา) 2) มิติสมาธิ (จิตตสิกขา) 3) มิติปัญญา (ปัญญาสิกขา) บทความนี้นำเสนอโมเดล "TriSafety" ซึ่งเป็นแบบจำลองนวัตกรรมความปลอดภัยภายใต้หลักไตรสิกขา ประกอบด้วยโครงสร้างวงกลม 3 ชั้น โดยมีเป้าหมาย "ปลอดภัยอย่างยั่งยืน" เป็นแกนกลาง ล้อมรอบด้วยหลักไตรสิกขาและมิติความปลอดภัย 4 ด้าน ขับเคลื่อนด้วยกระบวนการ "SAFE" (Survey-Awareness-Formation-Evaluation) ผ่านการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ปลอดภัยและเอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพของเยาวชนไทยอย่างเต็มที่

คำสำคัญ: นวัตกรรมความปลอดภัย, ไตรสิกขา, ความปลอดภัยในสถานศึกษา, ศีล สมาธิ ปัญญา

Abstract

This academic article presents the concept of integrating the Threefold Training (Tisikkhā) principles with the development of safety innovations in educational institutions, aligning with the Ministry of Education's urgent policy (Quick Win) that designates 'student safety' as the top priority. In the current situation where risks and threats in educational institutions have become increasingly multidimensional—physical, mental, and social—applying the Threefold Training principles of moral discipline (Sila), concentration (Samadhi), and wisdom (Panya) to create safety in educational institutions results in development across three key dimensions: 1) the moral discipline dimension (Silasikkhā), 2) the concentration dimension (Cittasikkhā), and 3) the wisdom dimension (Panyasikkhā). This article introduces the 'TriSafety' model, a safety innovation model under the Threefold Training principles, consisting of a three-layered circular structure with 'sustainable safety' as the core, surrounded

by the Threefold Training principles and four safety dimensions, driven by the 'SAFE' process (Survey-Awareness-Formation-Evaluation) through the participation of all relevant stakeholders, to create a safe learning society conducive to fully developing the potential of Thai youth.

Keywords: Safety Innovation, Threefold Training (Tisikkhā) Principles, School Safety, Moral Discipline-Concentration-Wisdom

บทนำ

ความปลอดภัยในสถานศึกษาถือเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญที่ส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพการเรียนรู้และพัฒนาการของนักเรียน ในปัจจุบันสถานศึกษาทั่วโลก รวมถึงประเทศไทย กำลังเผชิญกับความท้าทายด้านความปลอดภัยที่มีความซับซ้อนและหลากหลายมิติมากขึ้น ทั้งด้านกายภาพ จิตใจ สังคม และดิจิทัล การสร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยมิได้หมายถึงเพียงการป้องกันอันตรายทางกายภาพเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึงการปกป้องสุขภาวะทางจิตใจ การสร้างสัมพันธภาพที่ดี และการรู้เท่าทันภัยคุกคามในโลกดิจิทัล

กระทรวงศึกษาธิการได้ตระหนักถึงความสำคัญของความปลอดภัยในสถานศึกษา โดยได้กำหนดนโยบายความเร่งด่วน 7 ข้อ (Quick Win) และได้ประกาศให้ "ความปลอดภัยของผู้เรียน" เป็นนโยบายสำคัญลำดับแรก (Safety First) ซึ่งมีเป้าหมายให้ผู้เรียนมีความปลอดภัยในทุกมิติ ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสวัสดิภาพในการดำรงชีวิต นโยบายดังกล่าวได้นำไปสู่การจัดตั้งศูนย์ความปลอดภัยในสถานศึกษา (MOE Safety Center) เพื่อเป็นศูนย์กลางในการดูแล ให้คำปรึกษา ติดตาม และแก้ไขปัญหาความปลอดภัยของนักเรียน ครู และบุคลากรทางการศึกษา สถิติจากกระทรวงศึกษาธิการในปี 2023 ชี้ให้เห็นว่า อุบัติเหตุในสถานศึกษามีแนวโน้มสูงขึ้นร้อยละ 12 ปัญหาความรุนแรงและการรังแกเพิ่มขึ้นร้อยละ 18 และปัญหาภัยคุกคามทางออนไลน์เพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 27 เมื่อเทียบกับปีก่อนหน้า นอกจากนี้ ยังพบว่าการเข้าถึงระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนยังไม่ครอบคลุมและทันต่อสถานการณ์ โดยเฉพาะในพื้นที่ห่างไกล ซึ่งเป็นหนึ่งในประเด็นสำคัญที่กระทรวงศึกษาธิการต้องเร่งแก้ไขตามนโยบาย Quick Win สถานการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นเร่งด่วนที่สถานศึกษาต้องพัฒนานวัตกรรมความปลอดภัยอย่างเป็นระบบและยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทสังคมไทยที่มีรากฐานทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่ลึกซึ้ง ในแผนความปลอดภัยของกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของนโยบาย Quick Win ได้ระบุมาตรการสำคัญ ได้แก่ 1) การพัฒนาระบบการดูแลความปลอดภัยแบบองค์รวมและมีประสิทธิภาพ 2) การเสริมสร้างทักษะชีวิตและภูมิคุ้มกันทางสังคม 3) การเสริมสร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย 4) การพัฒนาระบบเฝ้าระวังและเตือนภัย 5) การพัฒนาระบบช่วยเหลือและเยียวยา 6) การสร้างการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน และ 7) การติดตามและประเมินผลอย่างเป็นระบบ มาตรการเหล่านี้สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาอย่างเป็นองค์รวมตามหลักไตรสิกขา

หลักไตรสิกขาเป็นหลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนาที่มุ่งเน้นการพัฒนามนุษย์อย่างเป็นองค์รวม ประกอบด้วย ศีล (การพัฒนาพฤติกรรม) สมาธิ (การพัฒนาจิตใจ) และปัญญา (การพัฒนาความรู้และความเข้าใจ) การบูรณาการหลักไตรสิกขากับนวัตกรรมความปลอดภัยในสถานศึกษา จึงเป็นแนวทางที่น่าสนใจและสอดคล้องกับบริบทสังคมไทย เนื่องจากการบูรณาการภูมิปัญญาดั้งเดิมกับแนวคิดร่วมสมัย เพื่อพัฒนา

ระบบความปลอดภัยที่ตอบสนองทั้งมิติทางกายภาพ จิตใจ สังคม และดิจิทัล ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายด้านความปลอดภัยในนโยบาย Quick Win ของกระทรวงศึกษาธิการ

บทความนี้นำเสนอแนวทางการสร้างนวัตกรรมความปลอดภัยในสถานศึกษาโดยใช้หลักไตรสิกขาเป็นฐานคิด มุ่งเน้นการพัฒนาวัฒนธรรมที่ส่งเสริมความปลอดภัยอย่างยั่งยืนผ่านกระบวนการพัฒนาพฤติกรรม จิตใจ และปัญญาของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในระบบการศึกษา ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดวัฒนธรรมความปลอดภัยที่มั่นคงและยั่งยืนในสถานศึกษาไทย สอดคล้องกับนโยบายความเร่งด่วนของกระทรวงศึกษาธิการ

แนวคิดด้านความปลอดภัยในสถานศึกษา

ความปลอดภัยในสถานศึกษาเป็นแนวคิดที่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง จากเดิมที่เน้นเพียงความปลอดภัยทางกายภาพ มาสู่แนวคิดความปลอดภัยแบบองค์รวมที่ครอบคลุมมิติต่างๆ ของชีวิตผู้เรียนและบุคลากรทางการศึกษาปัจจุบัน แนวคิดความปลอดภัยในสถานศึกษาแบ่งออกเป็น 4 มิติหลัก ได้แก่

1. ความปลอดภัยทางกายภาพ (Physical Safety) หมายถึง การปลอดจากอันตรายทางกายภาพ ทั้งที่เกิดจากอุบัติเหตุ ภัยธรรมชาติ และการกระทำของมนุษย์ ครอบคลุมถึงความปลอดภัยของอาคารสถานที่ สิ่งแวดล้อม ระบบสาธารณูปโภค และการจัดการในภาวะฉุกเฉิน นอกจากนี้ ยังรวมถึงความปลอดภัยจากอันตรายต่อร่างกาย เช่น อุบัติเหตุ การถูกทำร้ายร่างกาย และการบาดเจ็บต่างๆ

2. ความปลอดภัยทางจิตใจและอารมณ์ (Psychological Safety) หมายถึง การปลอดจากภาวะคุกคามทางจิตใจและอารมณ์ การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาวะทางจิตใจ ปราศจากการคุกคาม การข่มขู่ การกลั่นแกล้ง และการเลือกปฏิบัติ รวมถึงการส่งเสริมสุขภาพจิตและการให้คำปรึกษาที่เหมาะสม งานวิจัยของ Edmondson A, Higgins M, Singer S, and Weiner J. (2018) ชี้ให้เห็นว่า ความปลอดภัยทางจิตใจเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการเรียนรู้และผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา

3. ความปลอดภัยทางสังคม (Social Safety) หมายถึง การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคคลในสถานศึกษา การอยู่ร่วมกันอย่างเคารพและให้เกียรติซึ่งกันและกัน การจัดการความขัดแย้งอย่างสร้างสรรค์ และการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่เข้มแข็ง ความปลอดภัยทางสังคมยังครอบคลุมถึงการป้องกันการรังแก การกีดกัน และการละเมิดทางสังคมในรูปแบบต่างๆ

4. ความปลอดภัยทางดิจิทัล (Digital Safety) หมายถึง การปลอดจากภัยคุกคามในโลกออนไลน์ การรู้เท่าทันสื่อดิจิทัล การป้องกันข้อมูลส่วนบุคคล และการใช้เทคโนโลยีอย่างมีความรับผิดชอบ ในยุคที่เทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามามีบทบาทสำคัญในการศึกษา การสร้างความปลอดภัยทางดิจิทัลจึงมีความสำคัญมากขึ้น โดยเฉพาะการป้องกันการกลั่นแกล้งทางไซเบอร์ การละเมิดความเป็นส่วนตัว และการเข้าถึงเนื้อหาที่ไม่เหมาะสม

สรุปได้ว่า ความปลอดภัยในสถานศึกษา ได้พัฒนาจากเดิมที่มุ่งเน้นเพียงความปลอดภัยทางกายภาพมาสู่แนวคิดความปลอดภัยแบบองค์รวมที่ครอบคลุม 4 มิติสำคัญเพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการใช้ชีวิตอย่างมีความสุขของนักเรียนและบุคลากร ประกอบด้วย 1) ด้านกายภาพ (Physical Safety) คือ การปกป้องจากอันตรายที่มองเห็นได้ เช่น อุบัติเหตุ, ภัยธรรมชาติ, การถูกทำร้ายร่างกาย รวมถึงความปลอดภัยของอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม 2) ด้านจิตใจและอารมณ์ (Psychological Safety) คือ การสร้างบรรยากาศที่ปราศจากการข่มขู่, การกลั่นแกล้ง (Bullying), และการเลือกปฏิบัติ เพื่อให้ทุกคนรู้สึกปลอดภัยที่จะแสดงออกและเรียนรู้ ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา 3) ด้านสังคม (Social

Safety) คือ การส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน, การเคารพซึ่งกันและกัน, และการป้องกันการกีดกันทางสังคม เพื่อสร้างชุมชนการเรียนรู้ที่เข้มแข็ง 4) ด้านดิจิทัล (Digital Safety) คือ การป้องกันภัยคุกคามในโลกออนไลน์ เช่น การกลั่นแกล้งทางไซเบอร์ (Cyberbullying) การละเมิดข้อมูลส่วนบุคคล และการสอนให้ใช้เทคโนโลยีอย่างรู้เท่าทันและรับผิดชอบ

ความหมายของนวัตกรรมความปลอดภัยในบริบทของสถานศึกษา

นวัตกรรมความปลอดภัยในบริบทของสถานศึกษา หมายถึง กระบวนการ แนวคิด วิธีการ หรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่ที่พัฒนาขึ้นหรือปรับปรุงจากสิ่งที่มีอยู่เดิม เพื่อส่งเสริมและพัฒนาระบบความปลอดภัยในสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยมุ่งเน้นการป้องกัน แก่ไข และบรรเทาความเสี่ยงหรืออันตรายที่อาจเกิดขึ้นต่อนักเรียน ครู บุคลากรทางการศึกษา และทรัพย์สินของสถานศึกษา ทั้งนี้ นวัตกรรมความปลอดภัยในสถานศึกษาครอบคลุมมิติความปลอดภัยต่างๆ ทั้งด้านกายภาพ จิตใจ สังคม และดิจิทัล

วิจิตร ศรีสอ้าน (2565) ได้อธิบายว่า นวัตกรรมความปลอดภัยในสถานศึกษา คือ การคิดค้นและพัฒนาระบบ กลไก กระบวนการ หรือวิธีการใหม่ๆ ที่มีเป้าหมายในการยกระดับมาตรฐานความปลอดภัยในสถานศึกษา โดยต้องเป็นสิ่งที่ไม่เคยมีมาก่อน หรือเป็นการต่อยอดและพัฒนาจากสิ่งที่มีอยู่เดิมให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น

สุวิมล ว่องวาณิช (2566) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับนวัตกรรมความปลอดภัยในสถานศึกษาว่า ควรมีลักษณะเป็นการบูรณาการองค์ความรู้จากหลากหลายศาสตร์ สามารถตอบสนองต่อความเสี่ยงหรือภัยคุกคามในบริบทจริงของสถานศึกษา และสามารถขยายผลหรือต่อยอดได้อย่างยั่งยืน โดยมีตัวชี้วัดความสำเร็จที่ชัดเจนและวัดผลได้

การศึกษาของบุญเลิศ ไพรินทร์, จันทรา เทพอวยพร และสุรีย์ บุญญานุพงศ์ (2566) พบว่า นวัตกรรมความปลอดภัยในสถานศึกษาที่ประสบความสำเร็จมักมีลักษณะเป็นการบูรณาการระหว่างมาตรการเชิงป้องกัน มาตรการเชิงรับมือ และมาตรการเชิงฟื้นฟู โดยมีการใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือสนับสนุนร่วมกับการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรและการมีส่วนร่วมของชุมชน

หลักไตรสิกขา

ไตรสิกขาเป็นหลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนาที่มุ่งเน้นการพัฒนามนุษย์อย่างเป็นระบบและเป็นองค์รวม ประกอบด้วยการศึกษาฝึกฝนพัฒนา 3 ด้าน ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา ดังที่ พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต) (2565) อธิบายว่า ไตรสิกขาเป็นระบบการพัฒนาชีวิตที่สมบูรณ์ ครอบคลุมการพัฒนาพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา โดยองค์ประกอบทั้งสามมีความสัมพันธ์และส่งเสริมซึ่งกันและกัน

1. ศีล (ศีลสิกขา) คือ การพัฒนาด้านพฤติกรรม การอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างปกติสุข มีระเบียบวินัย และความรับผิดชอบ ประกอบด้วยการสำรวมกาย วาจา ใจ การประกอบอาชีพที่สุจริต และการดำรงชีวิตอย่างเหมาะสม ในบริบทของความปลอดภัยในสถานศึกษา ศีลจึงเกี่ยวข้องกับการสร้างกฎ ระเบียบ ข้อตกลง และวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อความปลอดภัย

2. สมาธิ (จิตตสิกขา) คือ การพัฒนาด้านจิตใจให้มีคุณภาพ สมรรถภาพ และสุขภาพจิตที่ดี ประกอบด้วยการมีสติ สมาธิ ความเพียร ความอดทน การมีเมตตากรุณา และการมีสติตั้งมั่น ในบริบทของ

ความปลอดภัยในสถานศึกษา สัมพันธ์เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสติและความตระหนักรู้ในสถานการณ์เสี่ยง การจัดการความเครียดและอารมณ์ และการเสริมสร้างสภาพจิตใจที่เข้มแข็ง

3. ปัญญา (ปัญญาศึกษา) คือ การพัฒนาด้านปัญญา ความรู้ ความเข้าใจ การคิดวิเคราะห์ และการเรียนรู้อย่างถูกต้อง ประกอบด้วยความรู้ความเข้าใจในสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง การคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล และการมีวิจารณญาณในการตัดสินใจ ในบริบทของความปลอดภัยในสถานศึกษา ปัญญาจึงเกี่ยวข้องกับการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การประเมินความเสี่ยง การแก้ปัญหา และการตัดสินใจอย่างเหมาะสมในสถานการณ์ต่างๆ

งานวิจัยของสุรพล ไกรสรารุณ (2564) พบว่า การประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาในสถานศึกษาช่วยส่งเสริมการพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นองค์รวม และสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เข้มแข็ง สอดคล้องกับงานวิจัยของจันทร์จิรา วงษ์ชมทอง (2565) ที่พบว่า การใช้กระบวนการไตรสิกขาในการพัฒนาจิตสำนึกด้านความปลอดภัยในเยาวชนมีประสิทธิภาพในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเสี่ยงและสร้างภูมิคุ้มกันในการรับมือกับสถานการณ์อันตราย

ในบริบทของการบูรณาการหลักไตรสิกขากับนวัตกรรมความปลอดภัยในสถานศึกษานั้น พระมหาบุญชอบ อินคา (2566) ได้เสนอว่า นวัตกรรมความปลอดภัยตามหลักไตรสิกขา หมายถึง การพัฒนาระบบกระบวนการ หรือวิธีการใหม่ในการสร้างความปลอดภัยในสถานศึกษา โดยใช้หลักไตรสิกขาเป็นฐานคิดและกระบวนการพัฒนา ซึ่งมุ่งเน้นการพัฒนาทั้งพฤติกรรม (ศีล) จิตใจ (สมาธิ) และปัญญา (ปัญญา) ของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดความปลอดภัยที่ยั่งยืนและสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมไทย

แนวคิดการสร้างนวัตกรรมการศึกษา

นวัตกรรมการศึกษา (Educational Innovation) หมายถึง แนวคิด กระบวนการ หรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่ที่นำมาใช้แก้ปัญหาหรือพัฒนาการศึกษาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น นวัตกรรมศึกษาอาจอยู่ในรูปแบบของเทคโนโลยี วิธีการสอน หลักสูตร สื่อการเรียนรู้ หรือระบบการบริหารจัดการ ที่ได้รับการพัฒนาขึ้นใหม่หรือปรับปรุงจากสิ่งที่มีอยู่เดิม เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการศึกษา

Rogers (2010) ได้เสนอทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรม (Diffusion of Innovation Theory) ที่อธิบายกระบวนการยอมรับนวัตกรรมในสังคม โดยระบุปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการยอมรับนวัตกรรม ได้แก่ ประโยชน์เชิงเปรียบเทียบ ความเข้ากันได้กับบริบท ความซับซ้อน การทดลองใช้ได้ และการสังเกตผลได้ ปัจจัยเหล่านี้มีความสำคัญต่อการพัฒนานวัตกรรมความปลอดภัยในสถานศึกษาให้เกิดการยอมรับและนำไปใช้อย่างแพร่หลาย

กระบวนการพัฒนานวัตกรรมการศึกษาประกอบด้วยขั้นตอนสำคัญ ได้แก่ 1) การวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการ 2) การออกแบบนวัตกรรม 3) การพัฒนาและทดลองใช้ 4) การประเมินผล และ 5) การปรับปรุงและเผยแพร่ การพัฒนานวัตกรรมความปลอดภัยในสถานศึกษาจึงควรดำเนินการอย่างเป็นระบบตามกระบวนการดังกล่าว โดยคำนึงถึงบริบทและความต้องการของแต่ละสถานศึกษา

สำหรับการประเมินประสิทธิผลของนวัตกรรม Kirkpatrick (2006) ได้เสนอโมเดลการประเมินผล 4 ระดับ ได้แก่ การประเมินปฏิกิริยาตอบสนอง การประเมินการเรียนรู้ การประเมินพฤติกรรม และการประเมินผลลัพธ์การประเมินนวัตกรรมความปลอดภัยในสถานศึกษาจึงควรครอบคลุมทั้ง 4 ระดับ เพื่อให้เห็นผลการเปลี่ยนแปลงทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

งานวิจัยของพิมพันธ์ เตชะคุปต์ และเพียว ยินดีสุข (2563) พบว่า การสร้างนวัตกรรมการศึกษาที่มีประสิทธิภาพต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้งผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน สอดคล้องกับแนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning Community) ที่เน้นการทำงานร่วมกันเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา

การบูรณาการหลักไตรสิกขากับนวัตกรรมความปลอดภัยในสถานศึกษา

การบูรณาการหลักไตรสิกขากับนวัตกรรมความปลอดภัยในสถานศึกษาเป็นการผสมผสานภูมิปัญญาตะวันออกกับแนวคิดร่วมสมัย เพื่อสร้างระบบความปลอดภัยที่ยั่งยืนและสอดคล้องกับบริบทสังคมไทย โดยมีแนวทางการบูรณาการดังนี้

1. มิติศีล (ศีลสิกขา) กับความปลอดภัยทางกายภาพและสังคม การพัฒนาพฤติกรรมและวัฒนธรรมความปลอดภัย ผ่านการสร้างกฎ ระเบียบ ข้อตกลง และแนวปฏิบัติที่เอื้อต่อความปลอดภัย การส่งเสริมความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น และการสร้างวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันอย่างเคารพและให้เกียรติ
2. มิติสมาธิ (จิตตสิกขา) กับความปลอดภัยทางจิตใจและอารมณ์ การพัฒนาจิตใจและความตระหนักรู้ด้านความปลอดภัย ผ่านการฝึกสติและสมาธิ การพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ การจัดการความเครียดและอารมณ์ และการเสริมสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจ
3. มิติปัญญา (ปัญญาสิกขา) กับความปลอดภัยทางดิจิทัลและการคิดวิเคราะห์ การพัฒนาความรู้ ความเข้าใจ และทักษะการคิดวิเคราะห์ด้านความปลอดภัย ผ่านการเรียนรู้และฝึกฝนทักษะการประเมินความเสี่ยง การแก้ปัญหา การตัดสินใจ และการรู้เท่าทันสื่อและเทคโนโลยี

งานวิจัยของพระมหาไพฑูรย์ วรรณบุตร (2564) ได้เสนอรูปแบบการจัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขาที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการสร้างนวัตกรรมความปลอดภัยในสถานศึกษา ประกอบด้วย 1) การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ (ศีล) 2) การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ที่เน้นการฝึกสติและสมาธิ (สมาธิ) และ 3) การส่งเสริมการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหา (ปัญญา)

การบูรณาการหลักไตรสิกขากับนวัตกรรมความปลอดภัยในสถานศึกษาจึงเป็นแนวทางที่มีความเป็นไปได้และน่าสนใจ เนื่องจากเป็นการผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นกับแนวคิดร่วมสมัย เพื่อสร้างระบบความปลอดภัยที่ยั่งยืนและสอดคล้องกับบริบทสังคมไทย โดยมุ่งเน้นการพัฒนาทั้งพฤติกรรม จิตใจ และปัญญาของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในระบบการศึกษา

การพัฒนาระบบนวัตกรรมความปลอดภัยภายใต้หลักไตรสิกขา

การพัฒนาระบบนวัตกรรมความปลอดภัยในสถานศึกษาภายใต้หลักไตรสิกขา เป็นการบูรณาการหลักการพัฒนาตามแนวพุทธศาสนาเข้ากับกระบวนการสร้างความปลอดภัยในสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาทั้งด้านพฤติกรรม (ศีล) จิตใจ (สมาธิ) และปัญญา (ปัญญา) ของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดความปลอดภัยที่ยั่งยืนและสอดคล้องกับบริบทสังคมไทย

1. กรอบแนวคิดในการพัฒนาระบบนวัตกรรมความปลอดภัยภายใต้หลักไตรสิกขา

การพัฒนาระบบนวัตกรรมความปลอดภัยภายใต้หลักไตรสิกขามีกรอบแนวคิดสำคัญ ดังนี้

- 1.1 แนวคิดการพัฒนาแบบองค์รวมและเป็นระบบ การพัฒนาระบบนวัตกรรมความปลอดภัยภายใต้หลักไตรสิกขาเป็นการพัฒนาแบบองค์รวมที่ครอบคลุมทั้งมิติทางกายภาพ จิตใจ สังคม และปัญญา

โดยมีความเชื่อว่า ความปลอดภัยที่แท้จริงเกิดจากการพัฒนามนุษย์อย่างเป็นระบบและเป็นองค์รวมตามหลักไตรสิกขา ดังที่ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต) (2563) ได้อธิบายว่า หลักไตรสิกขาเป็นระบบการฝึกฝนอบรมเพื่อพัฒนามนุษย์ให้ดำเนินชีวิตตามถูกต้อง ทำให้มีวิถีชีวิตที่เป็นมรรค เป็นทางดำเนินชีวิตหรือวิถีชีวิตที่ถูกต้องดีงามของมนุษย์

1.2 แนวคิดการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย การพัฒนาระบบนวัตกรรมความปลอดภัยภายใต้หลักไตรสิกขาให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้งผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน โดยเชื่อว่า การสร้างความปลอดภัยเป็นความรับผิดชอบร่วมกันของทุกคน ศาสตราจารย์ ดร.ประเวศ วะสี ได้เสนอแนวคิดเรื่อง "สังคมแห่งการเรียนรู้และการมีส่วนร่วม" ซึ่งสอดคล้องกับหลักไตรสิกขาที่เน้นการเรียนรู้และพัฒนาาร่วมกัน

1.3 แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน การพัฒนาระบบนวัตกรรมความปลอดภัยภายใต้หลักไตรสิกขาเน้นการสร้างคามยั่งยืน โดยการพัฒนาจากภายในสู่ภายนอก และจากฐานรากสู่โครงสร้าง สอดคล้องกับงานวิจัยของภฤศ โสภณนิชกุล (2561) ที่พบว่า ไตรสิกขา เป็นหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนาที่มีความสำคัญยิ่ง เป็นที่รวมของหลักธรรมที่มีทั้งหลักการศึกษา และวิธีปฏิบัติเพื่อฝึกหัดอบรมกาย วาจา จิต และปัญญาให้เจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป จนบรรลุเป้าหมายสูงสุดคือพระนิพพาน

2. ขั้นตอนการพัฒนาระบบนวัตกรรมความปลอดภัยภายใต้หลักไตรสิกขา

การพัฒนาระบบนวัตกรรมความปลอดภัยภายใต้หลักไตรสิกขามีขั้นตอนการดำเนินงานที่เป็นระบบ ประกอบด้วย 5 ขั้นตอนหลัก ดังนี้

2.1 การวิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการ การพัฒนาระบบนวัตกรรมความปลอดภัยเริ่มต้นจากการวิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการด้านความปลอดภัยในสถานศึกษาอย่างรอบด้าน โดยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง การวิเคราะห์ครอบคลุมทั้งมิติความปลอดภัยทางกายภาพ จิตใจ สังคม และดิจิทัล เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนและสอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา โดยมีวิธีการวิเคราะห์ที่นิยมใช้ ได้แก่ การวิเคราะห์ SWOT (SWOT Analysis) เพื่อประเมินจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคด้านความปลอดภัย การวิเคราะห์ความเสี่ยง (Risk Analysis) เพื่อระบุและประเมินความเสี่ยงด้านความปลอดภัยในแต่ละด้าน การสำรวจความคิดเห็นและความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder Survey) และการจัดเวทีระดมความคิดเห็น (Focus Group Discussion)

การวิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการตามหลักไตรสิกขา ครอบคลุมประเด็นนี้ คือ

1) ด้านศีล วิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการด้านพฤติกรรม กฎระเบียบ และวินัย 2) ด้านสมาธิ วิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการด้านจิตใจ อารมณ์ และสภาพแวดล้อมทางจิตใจ 3) ด้านปัญญา วิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการด้านความรู้ ความเข้าใจ และทักษะการคิดวิเคราะห์

2.2 การออกแบบระบบนวัตกรรมความปลอดภัย การออกแบบระบบนวัตกรรมความปลอดภัยเป็นการนำผลการวิเคราะห์มาใช้ในการกำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์ และองค์ประกอบของระบบนวัตกรรมความปลอดภัยที่สอดคล้องกับหลักไตรสิกขาและบริบทของสถานศึกษา การออกแบบควรเป็นการทำงานร่วมกันของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้ระบบที่ตอบสนองความต้องการและแก้ไขปัญหาได้อย่างแท้จริง โดยมีองค์ประกอบของระบบนวัตกรรมความปลอดภัยภายใต้หลักไตรสิกขา ประกอบด้วย 1) เป้าหมายและวัตถุประสงค์ กำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน วัดผลได้ และสอดคล้องกับหลักไตรสิกขา 2) กลไกการทำงาน ออกแบบกลไกการทำงานที่เป็นระบบ มีขั้นตอนชัดเจน และบูรณาการหลักไตรสิกขาในทุกขั้นตอน

3) ทรัพยากรที่จำเป็น กำหนดทรัพยากรที่จำเป็นต้องใช้ในการดำเนินงาน ทั้งด้านบุคลากร งบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์ และเทคโนโลยี 4) บทบาทและความรับผิดชอบ กำหนดบทบาทและความรับผิดชอบของแต่ละฝ่าย อย่างชัดเจน 5) ระบบการติดตามและประเมินผล ออกแบบระบบการติดตามและประเมินผลที่ครอบคลุมทั้ง ด้านศีล สมาธิ และปัญญา

การออกแบบระบบนวัตกรรมความปลอดภัยตามหลักไตรสิกขา มีแนวทางดังนี้ 1) ด้านศีล ออกแบบระบบที่ส่งเสริมพฤติกรรมความปลอดภัย การมีวินัย และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ 2) ด้านสมาธิ ออกแบบระบบที่ส่งเสริมการพัฒนาจิตใจ สติ สมาธิ และสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อความสงบและความปลอดภัยทางจิตใจ 3) ด้านปัญญา ออกแบบระบบที่ส่งเสริมการพัฒนาความรู้ ความเข้าใจ และทักษะการคิดวิเคราะห์ ด้านความปลอดภัย

2.3 การพัฒนาและทดลองใช้ระบบนวัตกรรมความปลอดภัยเป็นการนำแบบแผนที่ออกแบบไว้มาสู่การปฏิบัติจริง โดยเริ่มจากการพัฒนาองค์ประกอบต่างๆ ของระบบให้พร้อมใช้งาน และทดลองใช้ในสถานศึกษา การพัฒนาและทดลองใช้ควรดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอน มีการรวบรวมข้อมูลและปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง โดยมีกระบวนการพัฒนาและทดลองใช้ระบบนวัตกรรมความปลอดภัย ประกอบด้วย 1) การพัฒนาองค์ประกอบของระบบ พัฒนาองค์ประกอบต่างๆ ของระบบให้พร้อมใช้งาน เช่น คู่มือ แนวปฏิบัติ สื่อและเครื่องมือ หลักสูตรการอบรม และระบบสนับสนุน 2) การเตรียมความพร้อมบุคลากร จัดการอบรมและพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ ความเข้าใจ และทักษะในการดำเนินงานตามระบบนวัตกรรมความปลอดภัย 3) การทดลองใช้ระบบ นำระบบนวัตกรรมความปลอดภัยไปทดลองใช้ในสถานศึกษา โดยอาจเริ่มจากการทดลองในบางส่วนหรือบางพื้นที่ก่อน แล้วจึงขยายผลไปทั้งสถานศึกษา 4) การเก็บรวบรวมข้อมูลและปรับปรุง เก็บรวบรวมข้อมูลผลการทดลองใช้ระบบ และนำมาวิเคราะห์เพื่อปรับปรุงระบบให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

การพัฒนาและทดลองใช้ระบบนวัตกรรมความปลอดภัยตามหลักไตรสิกขา มีแนวทางดังนี้ 1) ด้านศีล พัฒนาและทดลองใช้ระบบที่ส่งเสริมพฤติกรรมความปลอดภัย เช่น การสร้างข้อตกลงร่วมกัน การพัฒนาวินัยเชิงบวก และการสร้างวัฒนธรรมความปลอดภัย 2) ด้านสมาธิ พัฒนาและทดลองใช้ระบบที่ส่งเสริมการพัฒนาจิตใจ เช่น โปรแกรมฝึกสติและสมาธิ กิจกรรมการจัดการความเครียด และการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาวะทางจิตใจ 3) ด้านปัญญา พัฒนาและทดลองใช้ระบบที่ส่งเสริมการพัฒนาปัญญา เช่น หลักสูตรการเรียนรู้ด้านความปลอดภัย กิจกรรมพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ และการฝึกแก้ปัญหาและตัดสินใจ

2.4 การประเมินผลระบบนวัตกรรมความปลอดภัยเป็นการตรวจสอบและวัดผลการดำเนินงานตามระบบนวัตกรรมความปลอดภัย เพื่อให้ทราบถึงประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และผลกระทบของระบบ การประเมินผลควรครอบคลุมทั้งด้านศีล สมาธิ และปัญญา และใช้วิธีการประเมินที่หลากหลายและเหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา โดยมีรูปแบบและวิธีการประเมินผล ประกอบด้วย 1) การประเมินปฏิกิริยาตอบสนอง ประเมินความคิดเห็น ความพึงพอใจ และทัศนคติของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่อระบบนวัตกรรมความปลอดภัย 2) การประเมินการเรียนรู้ ประเมินความรู้ ความเข้าใจ และทักษะที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานตามระบบนวัตกรรมความปลอดภัย 3) การประเมินพฤติกรรม ประเมินการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานตามระบบนวัตกรรมความปลอดภัย 4) การประเมินผลลัพธ์ ประเมินผลลัพธ์และผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานตามระบบนวัตกรรมความปลอดภัย

การประเมินผลระบบนวัตกรรมความปลอดภัยตามหลักไตรสิกขา มีแนวทางดังนี้ 1) ด้านศีล ประเมินการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การปฏิบัติตามกฎระเบียบ และวัฒนธรรมความปลอดภัยในสถานศึกษา 2) ด้านสมาธิ ประเมินการเปลี่ยนแปลงด้านจิตใจ อารมณ์ ความเครียด และบรรยากาศทางจิตใจในสถานศึกษา 3) ด้านปัญญา ประเมินการเปลี่ยนแปลงด้านความรู้ ความเข้าใจ การคิดวิเคราะห์ และการตัดสินใจด้านความปลอดภัย

2.5 การปรับปรุงและขยายผลระบบนวัตกรรมความปลอดภัยเป็นการนำผลการประเมินมาใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาระบบให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น รวมทั้งการขยายผลการดำเนินงานไปสู่กว้าง การปรับปรุงและขยายผลควรดำเนินการอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โดยมีกระบวนการปรับปรุงและขยายผล ประกอบด้วย 1) การวิเคราะห์ผลการประเมิน วิเคราะห์ผลการประเมินเพื่อระบุจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของระบบนวัตกรรมความปลอดภัย 2) การวางแผนปรับปรุง วางแผนการปรับปรุงระบบนวัตกรรมความปลอดภัยให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยอาศัยผลการวิเคราะห์ 3) การดำเนินการปรับปรุง ดำเนินการปรับปรุงระบบนวัตกรรมความปลอดภัยตามแผนที่วางไว้ 4) การขยายผล ขยายผลการดำเนินงานไปสู่กว้าง ทั้งภายในสถานศึกษาและระหว่างสถานศึกษา 5) การติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง ติดตามและประเมินผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง เพื่อการปรับปรุงและพัฒนาอย่างไม่หยุดนิ่ง

การปรับปรุงและขยายผลระบบนวัตกรรมความปลอดภัยตามหลักไตรสิกขา มีแนวทางดังนี้ 1) ด้านศีล ปรับปรุงและขยายผลระบบที่ส่งเสริมพฤติกรรมความปลอดภัย การมีวินัย และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ 2) ด้านสมาธิ ปรับปรุงและขยายผลระบบที่ส่งเสริมการพัฒนาจิตใจ สติ สมาธิ และสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อความสงบและความปลอดภัยทางจิตใจ 3) ด้านปัญญา ปรับปรุงและขยายผลระบบที่ส่งเสริมการพัฒนาความรู้ ความเข้าใจ และทักษะการคิดวิเคราะห์ด้านความปลอดภัย

3. รูปแบบของระบบนวัตกรรมความปลอดภัยภายใต้หลักไตรสิกขา

รูปแบบของระบบนวัตกรรมความปลอดภัยภายใต้หลักไตรสิกขามีความหลากหลาย ขึ้นอยู่กับบริบทและความต้องการของแต่ละสถานศึกษา อย่างไรก็ตาม มีรูปแบบที่เป็นแนวทางหลักในการพัฒนาเป็นรูปแบบการบริหารจัดการความปลอดภัยแบบองค์รวม (Holistic Safety Management Model)

รูปแบบการบริหารจัดการความปลอดภัยแบบองค์รวมเป็นการบูรณาการหลักไตรสิกขาเข้ากับการบริหารจัดการความปลอดภัยในสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาทั้งด้านศีล สมาธิ และปัญญา ควบคู่กันไป รูปแบบนี้ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่

1. นโยบายและโครงสร้างการบริหาร การกำหนดนโยบายและโครงสร้างการบริหารที่ชัดเจน มีการกำหนดบทบาทและความรับผิดชอบของแต่ละฝ่าย และมีการบูรณาการหลักไตรสิกขาเข้ากับการบริหารจัดการ
2. ระบบการป้องกันและแก้ไขปัญหา การพัฒนาระบบการป้องกันและแก้ไขปัญหาความปลอดภัยในแต่ละด้าน โดยใช้หลักไตรสิกขาเป็นฐานในการพัฒนา เช่น ด้านศีล การพัฒนาระบบการป้องกันและแก้ไขปัญหาพฤติกรรมเสี่ยง การละเมิดกฎระเบียบ และการกระทำผิดวินัย ด้านสมาธิ การพัฒนาระบบการป้องกันและแก้ไขปัญหาทางจิตใจ อารมณ์ และความเครียด ด้านปัญญา การพัฒนาระบบการป้องกันและแก้ไขปัญหาการขาดความรู้ ความเข้าใจ และทักษะในการรับมือกับสถานการณ์เสี่ยง

3. ระบบการส่งเสริมและพัฒนา การพัฒนาระบบการส่งเสริมและพัฒนาความปลอดภัยในแต่ละด้าน โดยใช้หลักไตรสิกขาเป็นฐานในการพัฒนา เช่น ด้านศีล การพัฒนาระบบการส่งเสริมพฤติกรรมความ

ปลอดภัย การมีวินัย และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ด้านสมาธิ การพัฒนาระบบการส่งเสริมการพัฒนาจิตใจ สติ สมาธิ และการจัดการอารมณ์ ด้านปัญญา การพัฒนาระบบการส่งเสริมการพัฒนาความรู้ ความเข้าใจ และทักษะการคิดวิเคราะห์ด้านความปลอดภัย

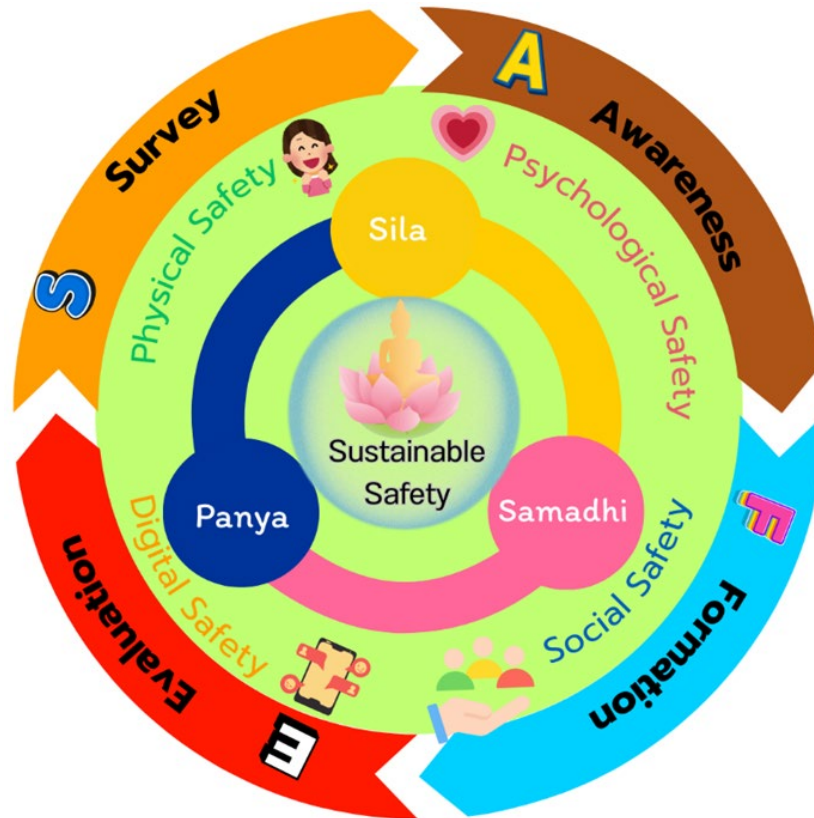
4. ระบบการติดตามและประเมินผล การพัฒนาระบบการติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน ด้านความปลอดภัย และมีการบูรณาการหลักไตรสิกขาเข้ากับการติดตามและประเมินผล

บทสรุป

ความปลอดภัยในสถานศึกษาเป็นประเด็นสำคัญที่กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดให้เป็นนโยบายเร่งด่วนลำดับแรกด้วยความมุ่งหวังให้นักเรียนทุกคนได้เรียนรู้อย่างมีความสุขในสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยได้ใช้ แนวคิดการบูรณาการหลักไตรสิกขากับการพัฒนานวัตกรรมความปลอดภัยในสถานศึกษา เพื่อสร้างระบบความปลอดภัยที่ยั่งยืน โดยหลักไตรสิกขา ประกอบด้วยศีล สมาธิ และปัญญา เป็นหลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนาที่มุ่งเน้นการพัฒนามนุษย์อย่างเป็นองค์รวม เมื่อนำมาประยุกต์ใช้กับการสร้างความปลอดภัยในสถานศึกษา ทำให้เกิดการพัฒนาศักยภาพที่ครอบคลุมทั้งมิติความปลอดภัยทางกายภาพ จิตใจ สังคม และดิจิทัล โดยมีจุดเน้นสำคัญดังนี้ 1) ด้านศีล (ศีลสิกขา) มุ่งเน้นการพัฒนาพฤติกรรมความปลอดภัย ผ่านการสร้างกฎระเบียบ ข้อตกลงร่วมกัน และวัฒนธรรมความปลอดภัยในสถานศึกษา การพัฒนาวินัยเชิงบวก และการส่งเสริมความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น การพัฒนาในมิตินี้ช่วยวางรากฐานของพฤติกรรมที่ปลอดภัย สร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ และลดความเสี่ยงจากอันตรายทั้งทางกายภาพและสังคม 2) ด้านสมาธิ (จิตตสิกขา) มุ่งเน้นการพัฒนาจิตใจและความตระหนักรู้ด้านความปลอดภัย ผ่านการฝึกสติและสมาธิ การพัฒนาทักษะการจัดการอารมณ์และความเครียด และการสร้างความตระหนักรู้ในสถานการณ์เสี่ยง การพัฒนาในมิตินี้ช่วยเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตใจ สร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยทางจิตวิทยา และส่งเสริมการมีสติรู้เท่าทันในการใช้ชีวิตประจำวันและการใช้เทคโนโลยี และ 3) ด้านปัญญา (ปัญญาสิกขา) มุ่งเน้นการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และการรับมือกับความเสี่ยง ผ่านการเรียนรู้และฝึกฝนทักษะการประเมินความเสี่ยง การแก้ปัญหา การตัดสินใจ และการรู้เท่าทันสื่อและเทคโนโลยี การพัฒนาในมิตินี้ช่วยเสริมสร้างความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ การตัดสินใจอย่างรอบคอบ และการแก้ไขปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ในสถานการณ์ที่มีความเสี่ยงหรือไม่ปลอดภัย

การพัฒนานวัตกรรมความปลอดภัยภายใต้หลักไตรสิกขาสามารถดำเนินการผ่านโมเดล "TriSafety" ซึ่งเป็นการบูรณาการหลักไตรสิกขาเข้ากับมิติความปลอดภัย 4 ด้าน โดยใช้กระบวนการ "SAFE" (Survey-Awareness-Formation-Evaluation) ในการขับเคลื่อนการพัฒนอย่างเป็นระบบ และอาศัยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้งผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการพัฒนานวัตกรรมความปลอดภัยภายใต้หลักไตรสิกขา ประกอบด้วยภาวะผู้นำและวิสัยทัศน์ของผู้บริหาร การพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง การบูรณาการเข้ากับระบบการศึกษา และการสนับสนุนทรัพยากรที่เพียงพอ นอกจากนี้ยังมีความท้าทายที่อาจเกิดขึ้น ได้แก่ ความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนเกี่ยวกับหลักไตรสิกขา การขาดความต่อเนื่องในการดำเนินงาน การประเมินผลที่ซับซ้อน และการบูรณาการกับเทคโนโลยีในยุคดิจิทัล ดังนั้นเมื่อพิจารณาถึงสถานการณ์ความเสี่ยงและภัยคุกคามที่เพิ่มขึ้นในปัจจุบัน ประกอบกับนโยบายความปลอดภัยที่เป็นวาระเร่งด่วนของกระทรวงศึกษาธิการ การพัฒนานวัตกรรมความปลอดภัยภายใต้หลักไตรสิกขาจึงเป็นทางเลือกที่มีคุณค่าและประโยชน์ต่อสถานศึกษาอย่างยิ่ง ด้วยการผสมผสานภูมิปัญญาดั้งเดิมกับแนวคิดร่วม

สมัย สามารถสร้างระบบความปลอดภัยที่ยั่งยืนส่งเสริมการพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นองค์รวมและตอบสนองต่อความท้าทายด้านความปลอดภัยในยุคปัจจุบันและอนาคต ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 “TriSafety Model” นวัตกรรมความปลอดภัยภายใต้หลักไตรสิกขา

เอกสารอ้างอิง

- กรมสามัญศึกษา. (2565). คู่มือการจัดการความปลอดภัยในสถานศึกษา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2566). คู่มือการดำเนินงานตามแผนความปลอดภัยสถานศึกษา. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ความปลอดภัยในสถานศึกษา.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2566). นโยบาย Quick Win 7 วาระเร่งด่วน: การยกระดับความปลอดภัยในสถานศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สำนักนโยบายและแผนการศึกษา.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2566). รายงานสถิติความปลอดภัยในสถานศึกษาปี 2566. กรุงเทพมหานคร: สำนักนโยบายและแผนการศึกษา.
- จันทร์จิรา วงษ์ชมทอง. (2565). การพัฒนาจิตสำนึกด้านความปลอดภัยในเยาวชนโดยใช้กระบวนการไตรสิกขา. วารสารครุศาสตร์, 50(3),178-195.
- จิรวัดน์ วิรัชกร. (2564). การพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ตามแนวพุทธศาสตร์. วารสารศึกษาศาสตร์, 32(2), 78-92.

- ณรงค์ชัย อัครเศรณี. (2566). ความปลอดภัยทางดิจิทัลในสถานศึกษา: แนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหา. วารสารเทคโนโลยีการศึกษา, 14(1), 10-22.
- ทิตนา แคมมณี. (2564). นวัตกรรมการศึกษา: ทฤษฎีและการประยุกต์ใช้. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธีระ รุญเจริญ. (2566). การพัฒนานวัตกรรมความปลอดภัยแบบมีส่วนร่วมในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. วารสารบริหารการศึกษา มศว, 20(38), 15-27.
- นิพนธ์ เทพวัลย์. (2566). ความปลอดภัยในสถานศึกษา: โจทย์ท้าทายยุคดิจิทัล. วารสารการบริหารการศึกษา, 15(2), 45-60.
- บุญเลิศ ไพรินทร์, จันทรา เทพอวยพร และสุรีย์ บุญญานุพงศ์. (2566). ปัจจัยความสำเร็จของนวัตกรรมความปลอดภัยในสถานศึกษา: การศึกษาเชิงสังเคราะห์. วารสารวิชาการและวิจัยสังคมศาสตร์, 18(2), 78-95.
- ประเวศ วะสี. (2564). การศึกษาเพื่อพัฒนาปัญญา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน.
- พงษ์เทพ จิระโร. (2564). แนวคิดความปลอดภัยในสถานศึกษาสำหรับศตวรรษที่ 21. วารสารการบริหารและนิเทศการศึกษา, 12(1), 25-36.
- พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต). (2561). พุทธธรรม ฉบับเดิม. พิมพ์ครั้งที่ 15. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม.
- พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต). (2563). ไตรสิกขา: หลักการศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต). (2562). พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยาย. พิมพ์ครั้งที่ 39. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพ.
- พระมหาบุญชอบ อินคา. (2566). นวัตกรรมความปลอดภัยในสถานศึกษาตามหลักไตรสิกขา: แนวคิดและการประยุกต์ใช้. วารสารมหาจุฬาริชาการ, 10(1), 125-142.
- พระมหาบุญมี มาลัยทอง. (2565). การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับการพัฒนาการศึกษาไทย. วารสารมหาจุฬาริชาการ, 9(1), 95-112.
- พระมหาไพฑูริย์ วรรณบุตร. (2564). รูปแบบการจัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขาสำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรม. วารสารมหาจุฬาริชาการ, 8(3), 45-62.
- พระมหาสมปอง ตาลปุตโต. (2564). การพัฒนาจิตตามแนวพุทธศาสนาเพื่อการศึกษา. วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา, 12(1), 77-92.
- พระมหาอุดร สุทธิญาโณ. (2565). การประยุกต์หลักสติในพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาทักษะการจัดการความเครียดในเด็กและเยาวชน. วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา, 13(2), 45-62.
- พิมพ์นธ์ เดชะคุปต์ และเพียว ยินดีสุข. (2563). การสร้างนวัตกรรมการศึกษาแบบมีส่วนร่วม. วารสารวิจัยทางการศึกษา, 15(2), 15-28.
- พิมพ์นธ์ เดชะคุปต์. (2565). แนวคิดและทฤษฎีนวัตกรรมการเรียนรู้. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ภฤศ โสภณณชกุล. (2561). แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักไตรสิกขา สำหรับผู้ต้องขังเรือนจำจังหวัดน่าน. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- วิจารณ์ พานิช. (2565). การบูรณาการพุทธธรรมกับการศึกษาในศตวรรษที่ 21. วารสารศึกษาศาสตร์, 33(2), 1-15.
- วิจิตร ศรีสอ้าน. (2565). นวัตกรรมความปลอดภัยในยุคดิจิทัล: กรณีศึกษาศาสนสถานศึกษาต้นแบบ. วารสารการบริหารการศึกษา, 16(1), 12-25.
- วิลาสินี อดุลยานนท์. (2564). การสร้างความปลอดภัยทางจิตใจในสถานศึกษา. วารสารจิตวิทยาการศึกษา, 9(2), 55-68.
- วีรชัย พุทธวงศ์. (2565). การจัดการความปลอดภัยแบบองค์รวมในโรงเรียน. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศิริวรรณ ฉัตรมณีรุ่งเจริญ. (2564). ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษา. วารสารศึกษาศาสตร์, 32(3), 1-14.
- ศูนย์ความปลอดภัยในสถานศึกษา. (2566). รายงานประจำปี 2566: สถานการณ์ความปลอดภัยในสถานศึกษา. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.
- สมพงษ์ จิตระดับ. (2564). การสร้างวัฒนธรรมความปลอดภัยในโรงเรียน. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2565). คู่มือการพัฒนานวัตกรรมความปลอดภัยในสถานศึกษา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2566). ยุทธศาสตร์ความปลอดภัยในโรงเรียน: จากนโยบาย Quick Win สู่การปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.
- สิริกร กาญจนสุนทร. (2566). การพัฒนาวัฒนธรรมความปลอดภัยในโรงเรียนตามหลักไตรสิกขา. วารสารครูศาสตร์, 51(1), 123-140.
- สุนน อมรวิวัฒน์. (2562). หลักบูรณาการทางการศึกษาตามนัยแห่งพุทธธรรม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุรพล ไกรสรารุฒิ. (2564). การประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาในการพัฒนาผู้เรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน. วารสารมหาจุฬาริชาการ, 8(2), 115-132.
- สุวิมล ว่องวาณิช. (2565). การวิจัยและพัฒนานวัตกรรมการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุวิมล ว่องวาณิช. (2566). การวิจัยและพัฒนานวัตกรรมความปลอดภัยในสถานศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Edmondson A, Higgins M, Singer S, and Weiner J. (2018). Understanding psychological safety in health care and education organizations: A comparative perspective. *Research in Human Development*, 13(1), 65-83.
- Kirkpatrick JD. (2006). *Evaluating Training Programs: The Four Levels*. 3rd ed. San Francisco: Berrett-Koehler Publishers.
- Rogers EM. (2010). *Diffusion of Innovations*. 5th ed. New York: Free Press.